

THE PARTICIPATION OF THE VIDIN REGIMENTS IN THE FIRST BALKAN WAR 1912-1913¹

Abstract: The topic of participation of the regiments from the Vidin Region in the First Balkan War is interesting in terms of the specifics and role of the individual regiments in the preparation and conduct of the wars. This topic also provokes in that it is not explored in terms of the details stored in the archival sources in the context of the specifics of an interdisciplinary scientific project. For this reason, we are committed to its presentation in order to mark the main ideas related to the participation of regiments. The topic can be deployed much more extensively in a special study.

Author information:

Hristina Kirilova

PhD student at military academy "G. S. Rakovski"

✉ ihl_82@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

First Balkan War, 3rd Infantry Bdin Regiment, Fifteenth Infantry Lom Regiment, Forty-seventh Infantry Regiment.

През 1912 г. България заедно със Сърбия полага основите на Балканския съюз срещу Турция, към който по-късно се присъединяват Гърция и Черна гора. Анализът на военната обстановка показва, че изхода от войната ще се реши на Тракийския оперативен театър. Това е и причината Щабът на Българската армия да съсредоточи там по-голяма част от силите. За съжаление, това е за сметка на българските части, които действат на Македонския оперативен театър. Реално се получава така, че още с плана за действие се предопределя Българската армия да изнесе главната тежест на войната срещу Османската империя. На 30 септември 1912 г. в България е обявена обща мобилизация (Василев, В. и колектив, 1988).²

Населението от Видинския регион се мобилизира и попълва с личен състав 3-и пехотен Бдински полк, 15-и пехотен Ломски полк и 47-и пехотен полк. Тези полкове формират 1-а бригада на 6-а пехотна Бдинска дивизия, която е под командването на полковник Тодор Кантарджиев и се включва в състава на 3-а българска армия.

Със заповед по 6-а пехотна Бдинска дивизионна област № 1 от 18 септември (стар стил) 1912 г. се обявява за знание, че съгласно телеграмата на Военния министър № 983 с Указ № 5 е обявена обща мобилизация и реквизиция. За начало на мобилизацията на дивизията се счита датата 17 септември (стар стил) 1912 г. Генерал-майор Православ Тенев назначава за свои заместник генерал-майор Кръстьо Маринов (от запаса), който със заповед № 5 от 21 септември (стар стил) обявява, че от 19 т. м. е встъпил в изпълнение на длъжността.³ Началниците на Видински и Раховски (Оряховски) гарнизони Кантарджиев и Радойков известяват ген.-майор Кръстьо Маринов, че идват към сборния пункт с щаба на бригадата си. Първият с по две

¹ Статията се издава по проект КП 06 ОПР 05/6 към ФНИ.

² Василев, Васил и авторски колектив. Българската армия 1877-1878., С., 1988, с. 266.

³ ДВИА, ф.46, оп.1, а.е.13, л.1, 7.

дружини от 3-и и 47-и пехотни полкове, а вторият с 36-и и 48-и пехотни полкове. За свои заместници те оставят съответно: полковник Тенев – командир на Бдинци и командващия 36-а допълваща дружина – майор Андреев.⁴ Полковник Георги Тенев за малко е началник на гарнизона в гр. Видин, тъй като той бърза да отиде на фронта и да поеме своите Бдинци. С телеграма от 4 октомври (стар стил) той уведомява началника на 6-а дивизионна област, че е здрав и заминава в поход, а за свой заместник оставя командира на 3-а допълваща дружина – майор Попов.⁵

Според разработените оперативни планове на Генералния Щаб на Българската армия 3-а армия трябва да се съсредоточи на два прехода от границата непосредствено източно от гр. Ямбол в отстъп от 1-а армия. Тя е под командването на генерал-лейтенант Радко Димитриев и остава скрита за турското командване, което впоследствие се отразява благоприятно и допринася за осъществяване на стратегическата изненада от страна на нашето командване (Василев, В. и колектив, 1988).⁶

Съсредоточаването на българската армия се извършва с използването на железопътен транспорт. Именно по ж. п. линията гр. Враца – с. Зимница (Ямболско) се превозва Щаба на 6-а пехотна Бдинска дивизия (Василев, В. и колектив, 1988).⁷ За началник на дивизията е назначен генерал-майор Православ Тенев. На 18 октомври 1912 г. с манифест на цар Фердинанд България обявява война на Османската империя. С директива на Главното командване на 3-а българска армия е заповядано да достигне с авангардите си с. Ени кьой – с. Ахлатли, а с главните си сили с. Гюндюзлер – с. Уман кьой – с. Юмрук кьой. В същия ден командващия 3-а българска армия генерал-лейтенант Радко Димитриев разпорежда на полковете от 1-а бригада на 6-а пехотна Бдинска дивизия да ускорят своя марш, за да може да настигнат останалите части от българската армия (Алманах, 2012).⁸

Трети пехотен Бдински полк

Трети пехотен Бдински полк заминава за фронта на 8 октомври 1912 г., след като е изпратен тържествено от цялото видинско гражданство под звуците на химна „Шуми Марица“. Митрополит Кирил отслужва молебен, а кмета Димитър Балеv им пожелава „на добър път“. Командир на полка по време на Първата балканска война е полковник Георги Тенев. Той обаче не повежда своя полк, тъй като още преди обявяването на мобилизацията е опериран и не е в състояние да замине. Оттук насетне Бдинци започват своя марш към позициите, които трябва да заемат. Преминават с пеши марш разстоянието от гр. Видин до гр. Мездра и срещат доста трудности поради лошите и кални пътища. От гр. Мездра те са извозени с влак до гр. Ески Джумая (дн.Търговище) (Василев, В. и колектив, 1988).⁹

На 16 октомври 1912 г. 3-и пехотен Бдински полк се съсредоточава между градовете Котел и Ямбол. По принцип Бдинци, заедно с другите полкове от 1-а бригада на дивизията преминават най-дългия преход през войната, първо пеш, после с влак, за да достигнат до Лозенград без целодневна почивка.¹⁰ След обявяването на войната те продължават движението си към границата в два ешелона. Първият от с. Жеравна до с. Стралджа, а вторият от с. Тича до с. Мокрен. С пристигането на 1-ва и 2-ра дружини завършва съсредоточаването на полка в района на с. Уманкьой и с. Гюндюзлер и започва изпълнение на заповедта по 1-а бригада на 6-а

⁴ Пак там, л. 11.

⁵ Пак там, л. 19.

⁶ Василев, В. и колектив. Българската армия, с. 267.

⁷ Василев, В. и колектив. Балканските войни..., с.173.

⁸ Алманах на сухопътните войски на България, авторски колектив, С., 2012, с.130.

⁹ Василев, В. и колектив. Балканската война 1912-1913..., с. 173.

¹⁰ Пак там, с. 174.

пехотна Бдинска дивизия, която предвижда настъпление в посока на с. Ахатлий – Яйладжик – с. Дерекьой и достигане до линията с. Ахатлий – с. Майкоч (Кантарджиев, Т., 1915).¹¹

В този момент командира на Бдинци полковник Георги Тенев, въпреки, че все още не е оздравял успява да настигне полка и при с. Ереклер и да поеме командването. От 20 до 23 октомври полка взема участие в срещното сражение в района на Лозенград в състава на 3-а армия и влиза в Лозенград без бой (Атанасов, Д., Христов, Д., Чолпанов, Б., 1959).¹² Оттук насетне полкът продължава настъплението към с. Асанбейли и достига до с. Лафедже – Наджак – Кавак-дере – Тараркьой. С това си придвижване Бдинци се подготвят за своето първо сражение при Люлебургаз - Бунархисар. На 28 октомври полка е в първи ешелон в полосата на Първа българска армия. На следващия ден полкът е вече в полосата на Трета българска армия и настъпва енергично по пътя с. Тюрк бей – Саткьой. При р. Караагач полкът е прикован от силен противников огън, но командирът на 1-а бригада полковник Кантарджиев с две роты от резерва повежда стремително настъпление под звуците на химна „Шуми Марица“, увлича и останалите части и осъществява пробив в турската отбрана. Този пробив довежда до всеобщо отстъпление на цялата противникова дивизия и тактическия успех се превръща в оперативен. В следващите дни Бдинци продължават своето настъпление и достигат до с. Сатакьой.¹³

Люлебургаз-Бунархисарската операция е кулминационна точка в развитието на военните действия през първия период от войната. Тоталното поражение и паническото отстъпление на турските войски създават добри условия за приключване на войната с минимални жертви но за съжаление това не се случва.

Предвид решителното сражение при Чаталджанската укрепена линия 3-и пехотен Бдински полк от 7 до 13 ноември 1912 г. извършва марш-манювър по силно разкаляни пътища от с. Ирманлъ – Софулар – Кара Мехмед – Кара – Чушли – Синекли Аврен до с. Инджес. Със започване на атаката на позицията на 17 ноември полка се установява в с. Езетин. 1-а и 2-а дружини са в първи ешалон, а 3-а и 4-а в полкова поддръжка. До вечерта части от бригадата преминават р. Кара - су, а част от Бдинци достигат до окопите на турското укрепление „Отлук“ (Кантарджиев, Т., 1915).¹⁴

Противникът прави многобройни опити да изтласка нашите войски. През нощта на 21 срещу 22 ноември към позициите на Бдинци е изпратена специална група от 200 фанатизирани турски доброволци с надписи на фесовете „Смърт или София“, която извършва две последователни нощни нападения. При първото ръкопашно сражение нападателите загубват много от хората си и са обърнати в бягство. Но при атаката на следващата нощ те успяват да се явят в тила на българската предна позиция. Тук командирът на Бдинци полковник Георги Тенев лично повежда контраатаката на две роты от поддръжката и с удар на нож успява да обърне противника в паническо бягство. За съжаление парче от граната нанася смъртоносна рана на полковник Георги Тенев и Бдинци загубват своя смел командир.

Вследствие на ожесточените боеве в долината на река Кара-су и многото жертви дадени там, тя е наречена „Долината на смъртта“. След неуспешната атака на Чаталджанската позиция полкът се установява отново при с. Езетин, а по време на първото примирие се разполага в чифлиците Балабанли и Папазли. Временно той се поема от полковник Йордан Велчев, а два месеца по-късно за командир на Бдинци е назначен полковник Иван Петров (Кантарджиев, Т.,

¹¹ Кантарджиев, Т. Първа бригада от 6-а пехотна Бдинска дивизия в Освободителната Българо-турска война, част 1, С., 1915, с. 180.

¹² Атанасов, Д., Христов, Д., Чолпанов, Б. Българско военно изкуство през капитализма, С., 1959, с.135-142.

¹³ Пак там, с. 149, 153.

¹⁴ Кантарджиев, Т. Първа бригада от 6-а пехотна Бдинска дивизия, с. 180.

1915).¹⁵ С подновяване на военните действия и започването на втория етап от войната полкът се установява на позиция при чифлиците Балабанли, Чанта и Бюк Чатлък. Тук след получена заповед той с изключение на 4-а дружина преминава в разпореждане на 1-а Софийска дивизия и се придвижва към с. Фенер, а след това заема позиция на запад от с. Кадькой. От 24 до 28 март 1913 г. полкът е определен да действа маневрени войски. След ново разпореждане Бдинци се връщат в състава на своята 1-а бригада от 6-а пехотна Бдинска дивизия и заемат позиции при с. Кадькой и се придвижват към с. Инджекьой, за да може да се включат в боевете за Арнауткьойската позиция (Кантарджиев, Т., 1915).¹⁶ На 30 март, 1, 8 и 14 април 1913 г. 3-и пехотен Бдински полк води отбранителни боеве за отблъскване на турското настъпление при с. Ялос, Кум Бургас и Кшастро. Трети пехотен Бдински полк по време на първата балканска война проявява изключителна храброст в боевете, и не случайно получава от турците наименованието „дели 3-и полк“ /безумна храброст/.

Петнадесети пехотен Ломски полк

След получаването на Указа за мобилизацията в щаба на 15-и пехотен Ломски полк град Белоградчик напълно се променя и оживява от радостната вест. Всички прекъсват работата си, а камбаните забиват празнично. Командирът на Ломския полк полковник Теофан Хранов събира всички офицери в гарнизонното събрание и ги запознава с мобилизационните планове (Мусаков, И., 1939).¹⁷ 15-и пехотен Ломски полк мобилизира 58 офицери, 347 подофицери, 4557 долни чиновове, 5 чиновници, 4 лекаря и 825 коня (Мусаков, И., 1939).¹⁸ След отслужен молебен полка тръгва към своите позиции. Заедно с 3-и пехотен Бдински полк Ломци се включват в 1-а бригада на 6-а пехотна Бдинска дивизия, начело с полковник Тодор Кантарджиев. Те участват в боевете наравно с Бдинци и дават своят голям принос.

Четиредесет и седми пехотен полк

Четиредесет и седми пехотен полк е формиран на 23 септември 1912 г. във Видин. Офицерският и подофицерският състав на полка е изведен от 3-и пехотен Бдински и 15-и пехотен Ломски полкове. Мобилизацията на полка се извършва в два гарнизона – Видин и Белоградчик. Командир на полка през Балканската война е полковник Тодор Попов. В навечерието на Балканската война личният състав на полка включва 4 723 души. Офицери – 60. Чиновници – 2. Подофицери и войници – 4 661. Въръжение – 4 005 карабини и пушки. Тежки картучници – 4. Превоз – 68 каруци. Коня – 368. По време на Балканската война 47-и пехотен полк участва в големите сражения срещу Източната турска армия при Кар-Юсуф, Кайпа и Ортакчи и в четиридневните боеве при Люле-Бургас, открили пътя към Цариград. След прекратяване на примирието с Турция през януари 1913 г. е разположен на позиция срещу Чаталджанската укрепена линия.

В това време когато нашите войски са на фронта населението във Видинският регион се държи в течение на военните действия. Това става ясно от запазена телеграма на окръжния управител Кр. Ножаров. Тя е адресирана до околийските началници на околиците: Лом, Кула и Белоградчик. Както и до кметовете на Брегово, Ново село, Долни-цибър, Вълчедръм, Ружинци и Чупрене. Датата е 19 октомври 1912 г. (стар стил).

В нея се съдържа информация за успехите на българската армия при укрепената линия Бунархисар; за отстъплението на турските войски към Сарай и Чорлу; за взетите военни трофеи,

¹⁵ Пак там, с.24-25; Алманах на сухопътните войски..., с.132.

¹⁶ Пак там, с. 91-100; 149-150.

¹⁷ Мусаков, И. Полувековният път на 15-и пехотен Ломски полк, С, 1939, с. 20-23.

¹⁸ Пак там, с. 24.

оръдия и пленници. Също така за това, че турците опожаряват с. Айвали пред Люлебургас и селата в Мелнишко и избиват християнското население.¹⁹

В тази война разглеждайки участието на населението от региона, ще споменем, за приносът му за голямата победа на българската армия при Одрин. В тази победа своя дан дава и 1-а дружина от 56 полк, влизащ в състава на 1-а пехотна бригада от 11 пехотна Сборна дивизия. Самият 56-и Велешки пехотен полк се формира със заповед № 1 от 18 октомври 1912 г. в с. Мехалич. Като 1-а дружина включва ротите: 1; 2; 3; и 4 от 3-а Бдинска допълнителна дружина. Командир на дружината е подпоручик Георги Митрев.²⁰

Тази голяма победа на българската армия има своя отзвук и в населените места от Видинския регион. Във с.Търговище (Белоградчишко) се отслужва панихида за загиналите български воители и благодарствен молебен. Присъстват общинския съветник и кмета, учители от селото и от с. Протопопинци и цялото население.²¹

Тук е местото да кажем, че още на фронта се заражда идеята за увековечаване на паметта на загиналите от 1-а бригада на 6-а пехотна Бдинска дивизия със заповед № 31 от 13 май 1913 г. В тежките боеве при Люлебургас, Тюркбей, Могилите, Чаталджа и Арнауткьой се дават свидни жертви: 13 офицери, 38 подофицери и 800 редника (Кантарджиев, Т., 1915).²²

¹⁹ Вд. М-А, НИ – 62.

²⁰ ДВИА – ф. 363, оп.1, а.е.1, л.1-2.; Свободна мисъл, бр. 5 от 30 март 1935, с. 2.

²¹ Църковен вестник, от 24 май 1913.

²² Кантарджиев, Т. Първа бригада от 6-а пехотна Бдинска дивизия ..., с. 151 – 154.